ชุตินธรานุสรณ์

คณะสงฆ์

วัดสัมพันธวงศ์ พระนคร

พิมพ์ในการพระราชทานเพลิงศพ

พระครูสุวรรณรังสี (สุวรรณ ชุตินฺธโร) ป.ธ. ๔

ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส

ที่ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๗

ชุตินธรานุสรณ์

คณะสงฆ์

วัดสัมพันธวงศ์ พระนคร

พิมพ์ในการพระราชทานเพลิงศพ

พระครูสุวรรณรังสี (สุวรรณ ชุตินฺธโร) ป. ธ. ๔

ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ ๒๙ สิงหาคม พ. ศ. ๒๕๐๗

คำนำ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูสุวรรณรังสี (สุวรรณ ชุตินฺธโร) ป. ธ. ๔ อดีตผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ ในวันที่ ๒๙ สิงหาคม พ. ศ. ๒๕๐๗ ทางวัดสัมพันธวงศ์ คณะกรรมการจัดงานศพ ซึ่งมีท่านเจ้าคุณ พระมหารัชชมังคลาจารย์ เจ้าอาวาสเป็นประธาน ได้หารือกัน เห็นสมควรจัดพิมพ์หนังสือแจกเป็นธรรมบรรณาการอีกเล่มหนึ่งต่างหาก จากเล่มที่คณะญาติของท่านมีนายเพทย์ สาริกบุตรเป็นต้น และที่คณะวัดบรมนิวาส มีท่านเจ้าคุณพระธรรมดิลกเป็นประธานได้เป็นเจ้าภาพจัดพิมพ์เรื่องต่าง ๆ ร่วมแจกเป็นธรรมบรรณาการในงานคราวนี้ เฉพาะเล่มนี้ให้ชื่อว่า "ชุตินธรานุสรณ์" เพื่อให้ต้องกับชื่อฉายาของท่าน.

พระครูสุวรรณรังสี เมื่อยังมีชีวิตอยู่ได้รับช่วยกิจการพระศาสนาและภารธุระการวัดนานปีการนับแต่ท่านได้มาอยู่วัดนี้ ดังมีรายละเอียดแจ้งอยู่ในประวัติย่อ

ของท่านนั้นแล้ว ท่านเป็นผู้ได้รับการฝึกฝนอบรมมาดี จากสำนักที่ดี คือวัดบวรนิเวศวิหาร พระอุปัชฌายะของท่าน คือท่านเจ้าคุณ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจนฺโท จันทร์) อดีตเจ้าอาวาสวัดบรมนิวาสราชวรวิหาร ได้ส่งท่านไปรับการฝึกฝนอบรมในสมัยที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ยังทรงพระชนม์อยู่ ท่านเป็นผู้เคารพในบูรพาจารย์และหนักแน่นในพระธรรมวินัย ตลอดถึงระเบียบประเพณีอันดีงามของหมู่คณะหาได้ยากรูปหนึ่ง.

เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว จึงได้เลือกเอาเทศนาที่ท่านแต่งไว้ และพระโอวาทที่เป็นพระกระแสรับสั่งของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ซึ่งท่านได้บันทึกไว้เมื่อครั้งยังอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร มาพิมพ์แจกเป็นธรรมบรรณาการในงานคราวนี้.

คณะสงฆ์วัดสัมพันธวงศ์ ซึ่งมีท่านเจ้าคุณเจ้าอาวาส

เป็นประธาน และท่านที่เคารพนับถือทั้งหลาย ตลอดถึงญาติพวกพ้อง ศิษยานุศิษย์ ได้ช่วยกันบำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย ตั้งแต่วันแรกจนถึง ๕๐ วันตลอดมาจนถึงเวลาพระราชทานเพลิงศพดังปรากฏอยู่ในบัดนี้.

ขออานุภาพแห่งกุศลที่ทางวัด และท่านที่เคารพนับถือ ได้บำเพ็ญเป็นทักษิณานุปทานกิจ จงสัมฤทธิผลแก่พระครูสุวรรณรังสี ผู้ล่วงลับไปแล้วนั้น แม้ท่านจะสถิตอยู่ในสุคติภพแห่งใด ๆ จงได้อนุโมทนา เพื่อประสพอิฐวิบูลมนุญผลที่พึงใจ ในสัมปรายภพนั้น ๆ ตามสมควรแก่คติวิสัยเทอญ.

วัดสัมพันธวงศ์

๒๙ สิงหาคม ๒๕๐๗

พระครูสุวรรณรังสี (สุวรรณ ชุตินฺธโร)

ชาตะ ๒๖ มกราคม ๒๔๓๔

มตะ ๗ กรกฎาคม ๒๕๐๗

ประวัติ พระครูสุวรรณรังสี

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร

นามเดิม สุวรรณ นามสกุล สาริกบุตร นามมคธ ชุตินฺธโร นามบิดา หลวงพิทักษ์เทพาวาส นามมารดา นางสมบุญ พิทักษ์เทพาวาส ชาติกาล ณ วัน ๓ ฯ ๑๓ ๒ ค่ำ ปีเถาะ วันที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๓๔ ชาติภูมิ ตำบลสวนมะลิ อำเภอป้อมปราบ จังหวัดพระนคร.

บรรพชา–อุปสมบท

บรรพชา พ. ศ. ๒๔๔๗ ที่วัดบรมนิวาสราชวรวิหาร พระนคร อุปสมบท ๒๐ พฤษภาคม ๒๔๕๔ ที่ พัทธสีมาวัดบรมนิวาสราชวรวิหาร พระนคร พระอุปัชฌาย์ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ สิริจนฺโท (จันทร์) วัดบรมนิวาสราชวรวิหาร พระกรรมวาจาจารย์ พระ

เทพวรคุณ ภทฺราวุโธ วัดมณีชลขัณฑ์ ลพบุรี พระอนุสาวนาจารย์ พระธรรมเสนานี เงิน วัดสัตนารถ-ปริวัตร ราชบุรี.

การศึกษา

ศึกษาธรรมวินัยและภาษาบาลี ที่สำนักเรียนวัดบวรนิเวศวิหาร.

พ. ศ. ๒๔๕๖ สอบไล่ได้เป็นเปรียญธรรมชั้นตรีนวกภูมิ.

พ. ศ. ๒๔๕๗ สอบไล่ได้เป็นเปรียญบาลี ๔ ประโยค.

ก่อนอยู่วัดสัมพันธวงศ์ เคยอยู่วัดบรมนิวาส และวัดบวรนิเวศวิหาร.

พ. ศ. ๒๔๖๐ ได้รับพระกระแสรับสั่งจากสมเด็จ-พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ให้มาเป็นครูอยู่ช่วยสอนนักธรรมและบาลีที่วัดสัมพันธวงศ์

พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นพระครูพิเศษ จ.ป.ร. ในราชทินนามว่า พระครูสุวรรณรังสี.

พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้รับตราตั้งเป็นกรรมการตรวจประโยคธรรมสนามหลวง.

พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้รับตราตั้งเป็นกรรมการตรวจบาลีสนามหลวง.

พ.ศ. ๒๔๙๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก ในราชทินนามเดิม.

พ.ศ. ๒๔๖๐ - ๒๕๐๗ ได้ปฏิบัติหน้าที่ครูสอนนักธรรมและบาลีของสำนักเรียน และเป็นกรรมการสงฆ์วัดสัมพันธวงศ์ จนถึงชราภาพ จึงลาพัก.

ธรรมจารีกถา

ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารึ
ธมฺโม สุจิณฺโณ สุขมาวหาติ
เอสานิสํโส ธมฺเม สุจิณฺเณ
น ทุคฺคตึ คจฺฉติ ธมฺมจารีติ.

บัดนี้จักรับประทานวิสัชนาพระธรรมเทศนา อนุรูปแก่การกุศลที่ท่านปัจจัยทานาธิบดี ผู้เป็นเจ้าของกัณฑ์มาบำเพ็ญให้เป็นไป เนื่องด้วยสารทสมัย ฤดูสารทอันเป็นสมัยที่มักมีอาพาธป่วยไข้ กำเริบมากกว่าปกติ-กาล ฉะนั้น จึงได้นามโวหารว่า สารท ที่ตรงคำบาลีว่า สารโท ที่แปลว่ากล้าแข็ง อาจหาญ ประการหนึ่งแม้ถึงจะไม่เป็นไปตามที่เคยปรากฏมาแต่ปางก่อน ในบางฤดูบางปีก็จริงแล แต่ถ้าว่าฤดูกาลที่มีนามปรากฏมาเช่นนี้ ก็พอเป็นนิมิตเครื่องหมายให้ทราบไว้ว่าเคยมีมาแล้วแต่ปางก่อน ซึ่งเป็นข้อที่ให้ผู้รู้ทั้งหลาย

สมมติเรียกชื่อฤดูเช่นนั้น แม้ถึงในทางแพทยศาสตร์ ก็มีคำนี้ใช้เรียกชื่อโรคประเภทหนึ่งไว้ว่า "ไข้รากสาท" เป็นต้น ซึ่งเป็นโรคที่ร้ายแรงชนิดหนึ่ง ที่หมอมักรักษาได้โดยยาก. แม้ในทางพระศาสนา สมเด็จพระผู้มี-พระภาคเจ้าก็ทรงประทานพระพุทธานุญาตให้ภิกษุสงฆ์ได้อาศัยเภสัชทั้ง ๕ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เพื่อเป็นเครื่องช่วยในเวลาที่ภิกษุอาพาธฉันอาหารบิณฑบาตในกาลไม่ค่อยได้ มักมีอาการหิวโหย กระหายในเวลาวิกาล เมื่อภิกษุสงฆ์รูปใดมีอาพาธกล้าเช่นนั้น ก็จักได้บริโภคฉันเภสัชนั้นตามสมควรแก่ปัจจัยที่เกิดขึ้น เพราะเหตุนั้น จึงได้บ่อเกิดแห่งพระบัญญัติ และทรงอนุญาต ดังมีแจ้งอยู่ในสิกขาบทนั้น ๆ ดังพรรณนามาแล้วในหนหลัง.

เมื่อเป็นดังนี้ ท่านผู้มีปรีชาญาณนิยมในการกุศลเป็นเบื้องหน้า จึงได้แสวงหาโอกาสแห่งการบำเพ็ญกุศลพิเศษ เช่นในการบำเพ็ญทานมัยบุญกิริยาวัตถุ

ในฤดูสารทปีนี้ เป็นอุทาหรณ์ชื่อว่า ได้ประพฤติเป็นไปตามประเพณีอันดี มิได้มีความท้อถอยในกุศลพิธีประเภทนี้ ด้วยอำนาจแห่งสัทธาเลื่อมใสในพระบวรพุทธศาสนา และมิใช่ว่าจะบำเพ็ญแต่ทานประเภทเดียวเท่านั้นก็หาไม่ ยังได้นิมนต์ภิกษุสงฆ์แสดงธรรมเป็นพิเศษในวันนี้อีกด้วย เป็นอันได้ชื่อว่าบำเพ็ญบุญจริยาพร้อมทั้ง ๓ ประการ คือ ทาน ศีล ภาวนา ตามสามารถที่พอจะบำเพ็ญได้ และได้ชื่อว่าได้แสดงความพร้อมเพรียงกันทำกุศลร่วมกัน ในที่แห่งเดียวกัน เป็นอันว่าคล้ายกับการเข้าหุ้นกันประกอบการงานที่เล็กให้ใหญ่โตได้ ด้วยมารวมกันเข้าหลายกำลังหลายแรงเช่นนี้ จึงได้แผ่ประโยชน์นั้น ๆ ให้ไพศาลกว้างขวางออกไป ต่างก็จักได้รับประโยชน์แห่งการฟังธรรมทั่วถึงกัน คือฟังกัณฑ์นี้บ้าง ฟังกัณฑ์โน้นบ้าง ไม่เป็นการหนักแรงของผู้มีกำลังน้อย ซึ่งไม่สามารถจะทำคนเดียวให้สำเร็จได้โดยง่าย

ด้วยทุนทรัพย์จำกัด จึงจัดว่าเป็นสามัคคีธรรม คือ ความประนีประนอมพร้อมเพรียงกันทำบุญกุศลในครั้งนี้ สมเด็จพระจอมมุนีศาสดา ทรงเห็นอำนาจประโยชน์อย่างนี้ จึงได้ประทานพระโอวาทไว้ว่า สุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี ความพร้อมเพรียงของหมู่ชนผู้พร้อมเพรียงกัน ย่อมเป็นเหตุให้เกิดสุข ดังนี้.

ก็กุศลวิธีนี้ เมื่อจักจัดเข้าในสาธารณทาน คือ ทานที่ทั่วไป ไม่จำกัดบุคคล คือภิกษุผู้เป็นปฏิคาหกรับนิมนต์ ก็อนุโลมเข้าในสังฆทานได้ประการหนึ่ง เพราะไม่เป็นไปโดยฐานบุคคลิก คือนิมนต์ตามพอใจของตน ในภิกษุผู้ที่ตนรู้จักและนับถือ เป็นแต่ไม่ได้เปล่งวาจาโดยเจตนาที่คิดไว้แต่แรกเท่านั้น จึงไม่ต้องด้วยลักษณะสังฆทานแท้ แต่ว่าอนุโลมเข้าได้โดยเพียงกิริยาอาการที่ทำเท่านั้น ถ้าเพ่งเฉพาะประโยชน์แล้วก็คล้าย ๆ กัน จึงได้นามโวหารว่า สาธารณทาน

คือทานทั่วไปประเภทหนึ่ง แม้ดังนั้น ก็ชื่อว่าได้อุดหนุนบำรุงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบไป เป็นอันเหลือวิสัยที่จะคณานับได้ว่ามีอานิสงสผลเพียงไร แต่เพียงให้ทานแก่เอกชนคนเดียว ยังมีอานิสงสผลอยู่แล้ว จะป่วยกล่าวไปใย ถึงการบริจาคให้แก่คนหมู่มากเล่า ก็ย่อมเป็นอันปรากฏเห็นชัดอยู่แล้วว่า อาจบันดาลให้ผู้บำเพ็ญ ได้รับประโยชน์อันยิ่งใหญ่ไพศาลยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

ด้วยอำนาจความเชื่อและความเลื่อมใส อันเป็นไปกล้าหาญให้บวรสันดาน แห่งสาธุชนพุทธบริษัทผู้มาประชุมกันบำเพ็ญกุศลในครั้งนี้ ย่อมจะได้รับอานิสงส์ผลอันไพศาลยิ่งนัก เพราะต้องด้วยลักษณะอสทิสทานและมหาทานแท้จริง แม้ถึงยังคงมีอายุยืนยาวอยู่ไปได้ ก็ได้ชื่อว่ามีชีวิตไม่เป็นหมันเปล่าจากประโยชน์สมด้วยพระพุทธนิพนธ์ภาษิตในอริยธนคาถาว่ ยสฺส

สทฺธา ตถาคเต อจลา สุปติฎฺฐิตา เป็นต้น ความว่า ศรัทธาของผู้ใดตั้งมั่นดีแล้วในพระตถาคตเจ้าประการหนึ่ง สีลญฺจ ยสฺส กลฺยาณํ อริยกนฺตํ ปสํสิตํ ศีลและกัลยาณธรรม คือธรรมดีงาม ที่พระอริยเจ้าโปรดปรานสรรเสริญแล้วของผู้ใด มีอยู่ประการหนึ่ง สงฺเฆ ปสาโท ยสฺสตฺถิ ความเลื่อมใสในพระสงฆ์ของผู้ใด มีอยู่ประการหนึ่ง อุชุภูตญฺจ ทสฺสนํ ความเห็นตรงแท้ไม่แปรผัน ของผู้ใด มีอยู่ประการหนึ่ง อทลิทฺโทติ ตํ อาหุ อโมฆนฺตสฺส ชีวิตํ บัณฑิตทั้งหลายย่อมกล่าวสรรเสริญ บุคคลผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติเห็นปานนั้น ๆ ว่าเป็นผู้ไม่ยากจนขัดสน และทั้งชีวิตของผู้นั้นว่า ไม่เปล่าจากประโยชน์เลย ดังนี้ แม้ถึงมรณสมัย ดับขันธ์ไปยังปรโลกเบื้องหน้าไซร้ ก็ย่อมจะได้ไปสู่สุคติโลกสวรรค์ อันเป็นที่น่ารื่นรมย์บันเทิงใจยิ่งนัก เพราะได้มาเห็นบุญกุศลที่ได้อุตส่าห์สร้างสมอบรมไว้แล้วในโลกนี้เป็นเที่ยงแท้ สมด้วย

กระแสพุทธภาษิตที่พระผู้มีพระภาคตรัสสรรเสริญผู้บำเพ็ญกุศลไว้แล้ว ซึ่งมีอยู่ว่า อิธ นนฺทติ เปจฺจ นนฺทติ ... ปสํสนฺติ เปจฺจ สคฺเค ปโมทติ คนดีในโลกนี้ พวกเทวดาก็พากันสรรเสริญ เขาละไปแล้ว ย่อมบันเทิงในสวรรค์ ดังนี้.

เพราะบุญกุศลวิธีนี้มีการบำเพ็ญพร้อมเพรียงกันจำเป็นต้องมีการบ่าวร้องให้ทราบทั่ว ๆ กัน และรับเป็นเจ้าภาพรายละกัณฑ์ สองกัณฑ์ เช่นนี้ ย่อมอาศัยการสมาคมพร้อมเพรียงกันทำ จึงจักสำเร็จลุล่วงไปได้ ผลที่จะพึงได้ ก็ต้องละม้ายคล้ายคลึงกันกับเหตุ คือได้ทั้งตนเองและทั้งพวกพ้องบริวารญาติ มิตร สหายเป็นธรรมดา เพราะต่างคนก็ต่างช่วยกันทำ ไม่ใช่เฉพาะแต่กัณฑ์เดียว และเจ้าภาพเดียวเท่านั้น เป็นอันชื่อว่า ทำด้วยกันทุกคน ทุกกัณฑ์ก็ว่าได้ ชื่อว่าได้ทำตามบัณฑิตประเพณีแต่ปางก่อนที่เคยประพฤติมาโดยไม่ผิดแผก แม้ในพระคัมภีร์

อรรถกถาธรรมบท ก็มีปรากฏชัดอยู่ในวัตถุนิทาน เป็นหลายสถาน ดังในวัตถุนิทานแห่งหนึ่ง ซึ่งจะขอนำมาสาธกพอเป็นเครื่องอุดหนุนให้แน่นแฟ้นขึ้นอีกว่า โดยสมัยกาลครั้งหนึ่ง พระสารีบุตรเถระอัครสาวก ผู้ได้รับนิมนต์ในการทำกุศลของประชาชนผู้พร้อมเพรียงกันทำ ท่านได้แสดงธรรมอนุโมทนาแก่ชนเหล่านั้นว่า โย ปรํ สมาทเปติ สยํ น เทติ ความว่าบุคคลใดได้แต่ชักชวนผู้อื่น ไม่ให้ทานด้วยตนเอง โส นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตฏฺฐาเน ปริวารสมฺปทํ ลภติ โน โภคสมฺปทํ ผู้นั้นย่อมได้แต่บริวารสมบัติ ไม่ได้โภคสมบัติในที่ที่ตนเกิดแล้วและเกิดแล้ว ประการหนึ่ง.

โย ปรํ น สมาทเปติ สยํ น เทติ ผู้ใดไม่ชักชวนคนอื่น ทั้งตนเองก็ไม่ให้ทาน โส นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตฏฺฐาเน โภคสมฺปทญฺเจว น ลภติ ปริวารสมฺปทญฺจ ผู้นั้นย่อมไม่ได้ทั้งโภคสมบัติ ทั้งบริวารสมบัติ ในที่ที่ตนเกิดแล้ว ๆ ประการหนึ่ง.

โย ปรํ สมาทเปติ จ สยํ เทติ จ ผู้ใด ย่อมชักชวนผู้อื่นด้วย ตนเองก็ให้ทานด้วย โส นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตฏฺฐาเน โภคสมฺปทญฺเจว ลภติ ปริวารสมฺปทญฺจ ผู้นั้นย่อมได้ทั้งโภคสมบัติ ทั้งบริวารสมบัติ ในที่ที่ตนเกิดแล้ว ๆ ประการหนึ่ง นี้ก็เป็นนิทัสสนอุทาหรณ์ ให้วิญญูชนผู้ฉลาด ถือเอาเป็นเนติแบบแผนสืบ ๆ มา ดุจในสมาคมแห่งการกุศลในครั้งนี้ เป็นอันทำความงามความดีให้ทวีมากขึ้นตามสมควรแก่ฤดูกาลและปีที่เราได้ผ่านพบมาแล้วนั้นด้วยดี แต่นั้นคุณงามความดีนั้น ๆ ก็จะเป็นปฏิพาหโนปาย กางกั้นสรรพทุกข์อุปัทวันตราย ไม่ให้มาพ้องพาน ด้วยเดชแห่งการประพฤติธรรมที่เป็นสุจริตสมด้วยนิพนธ์พุทธภาษิตคาถา ที่ยกไว้ข้างต้นนั้นว่า ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารึ ธรรมแลย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม ธมฺโม สุจิณฺโณ สุขมาวหาติ ธรรมที่บุคคลประพฤติดีแล้วย่อมนำสุขมาให้ เอสานิ-

สํโส ธมฺเม สุจิณฺเณ ข้อนี้เป็นอานิสงส์ในธรรม ที่บุคคลประพฤติดีแล้ว น ทุคฺคตึ คจฺฉติ ธมฺมจารี ผู้ประพฤติธรรมเป็นปกติ ย่อมไม่ไปสู่ทุคติ ดังนี้.

[เรื่องต่อไปนี้ ท่านบันทึกไว้เมื่อครั้งยังอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร]

วันที่ ๑๓ เดือนนี้ (พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๘)

เวลาเช้า ลงโบสถ์ทำวัตรตามเคย เสด็จฯ (หมายถึงสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส) เสด็จด้วย เมื่อจบทำวัตรแล้ว ทรงติเรื่อง พระผู้รับสวดมนต์ พระผู้รับสวดมนต์นั้นต้องเป็นคนมีเสียงที่จะพอชักนำให้พวกรับต่อไปกลมเกลียวกันได้ คือไม่ให้เบานัก สูงนัก พอดี และไม่จำเป็นต้องถือเอากำหนดพรรษาอายุเป็นเกณฑ์ เพราะบางท่านที่มีอายุพรรษามาก แต่มีเสียงไม่สมควรจะรับได้ก็มี อาจจะทำความไม่พร้อมเพรียงกลมเกลียวกันได้ เพราะฉะนั้น เมื่อก่อนจะรับควรบอกกัน หรือแนะกันว่า คนนั้น คนนี้รับ แล้วก็ปล่อยให้รับเป็นดีแล้วตรัสอะไรอยู่อีกเล็กน้อยก็เสด็จขึ้น ครั้นขึ้นจาก

โบสถ์แล้วกลับกุฏิไปวัดบรมนิวาส เพื่อจะพูดเรื่องไปบ้านดอนกับพี่น่วม โดยพี่ได้พูดไว้ว่าจะพาเราไปด้วย เราตอบว่า เป็นการขัดข้องเพราะต้องเรียนหนังสือ แล้วไปฉันเพลที่กุฏิท่านขำ เลยชวนท่านขำ ท่านขำก็ไม่ยอมไปด้วย ครั้นเวลาบ่ายโมงเศษไปเรียนเจ้าคุณอุปัชฌาย์ ถึงเรื่องไปบ้านดอนไม่ได้โดยเหตุนั้น ๆ แล้ว ท่านก็ตอบว่า จะให้พระใหม่ไปโดยลำพัง ไม่มีภิกษุเก่าไปด้วยไม่ได้ ตกลงเป็นอันไม่ต้องไปบ้านดอน เมื่อเสร็จเรื่องนี้แล้วก็กลับมา ดูหนังสือได้หน่อยเดียว.

ครั้นถึงเวลาบ่ายประมาณ ๔ โมงเศษ กลับไปกุฏิเจ้าคุณมหานายก ให้นำพระผู้ที่ได้รับตั้งเป็นพระครูบ้าง เจ้าคณะบ้าง ไปเฝ้าถวายตัวที่ตำหนักเพชรช่วยท่านดูแลบ้าง พอถึงเวลาเสด็จลง ก็เข้าไปรับดอกไม้ธูปเทียน ซึ่งพระผู้มาเฝ้าถวาย ในระหว่างนี้ตรัสกับเจ้าคุณมหานายกว่า

การเข้าเฝ้าถวายตัวในเมื่อได้รับตั้งในตำแหน่งแล้ว ต้องเป็นการเฝ้าที่เกี่ยวด้วยผู้นำเฝ้า (ไม่ใช่เจ้าคุณมหานายกจะเป็นผู้นำเฝ้า) การนำเฝ้าต้องเป็นหน้าที่ของเจ้าคณะในแขวงนั้น ๆ จะนำพระผู้รับตั้งใหม่อันอยู่ในความปกครองของตน มาเฝ้าถวายตัว เพราะถ้าไม่มีผู้นำเฝ้า ก็เป็นการเฝ้าส่วนตัวไป ไม่เกี่ยวด้วยคณะ ในระหว่างนี้ ทรงเรียกผู้มาเฝ้าตามหัวเมืองก่อนจนถึงในกรุงเทพ ฯ

เมื่อเสร็จการถวายดอกไม้ธูปเทียนแล้ว ทรงแสดง "เรื่องหน้าที่สำหรับผู้รับตั้ง" ชั้นต้นทรงยกการบ้านเมือง ซึ่งเป็นที่ตั้งอยู่แห่งการพระศาสนามาแสดงว่า บ้านเมืองก็ต้องการความสงบเรียบร้อย ไม่เกี่ยงงอนกัน โดยปันหน้าที่กันทำ คือคนนั้นทำอย่างนี้ คนนี้ทำอย่างนั้น ตลอดถึงเป็นพวกมาก ๆ เรียกว่าคณะ เลยจัดเป็นกระทรวง ตลอดถึงผู้เป็นใหญ่สูงสุด คือพระเจ้าแผ่นดิน แม้การพระศาสนาก็เช่นเดียวกัน

มีผู้ใหญ่ผู้น้อย รองๆ กันเป็นลำดับ เพื่อต้องการความเป็นระเบียบ.

คนโดยมากเข้าใจผิดไปว่า ทำไมจึงต้องตั้งคนนั้นสมมติคนนี้ เป็นนั่นเป็นนี่ เป็นการที่อาจจะทำให้คนหวง มัวเมา ตื่นเต้น ด้วยลาภยศ ดูเป็นการไม่เหมาะสำหรับศาสนา มิเป็นการค้านศาสนาไปหรือ ?

ข้อนี้ควรจะเข้าใจเสียใหม่ว่า คนเราทุกคนที่จะควบคุมกันเป็นหมู่เป็นคณะ ต้องอาศัยความสามัคคี คือไม่แก่งแย่งกัน จึงจำเป็นต้องตั้ง หรือมอบหน้าที่ให้คนละอย่าง สองอย่าง ตามสามารถ เพราะฉะนั้นการที่จะมอบหน้าที่ให้เช่นนั้น จะเป็นไปโดยเรียบร้อยได้โดยอย่างไร ? จึงจะไม่เป็นการขัดข้อง ข้อนี้แหละที่จำเป็นต้องตั้งคนนั้นให้เป็นหัวหน้า ผู้รับหน้าที่จะต้องอาศัยอะไรจึงจะเป็นอยู่ได้ และทำอย่างไรจึงจะช่วยปลูกความนิยมนับถือของคนให้เกิดได้โดยสะดวกเล่า ? เหตุนี้ จึงต้องมีเครื่องหมาย เพื่อให้

ผู้ที่ไม่รู้ จะได้สังเกตรู้ได้ง่าย และต้องอุปการะอุดหนุนโดยได้รับความอุปการะของพระเจ้าแผ่นดินและมหาชนอื่นเป็นกำลัง จึงจะอาจทำประโยชน์นั้น ๆ ให้สำเร็จแก่การพระศาสนาได้ ความจำเป็น จำเป็นอยู่อย่างนี้ ผู้ที่ได้ดูปฐมสมโพธิ์ ก็คงแลเห็นได้กว้างออกไป ถึงปฏิปทาและความเป็นไปแห่งผู้ใหญ่ในสมัยนั้น เหมือนพระพุทธเจ้าของเรา ผู้เป็นบุพพการีของเราทั้งหลาย พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่มหาชนเป็นอันมาก ได้มีพระสาวกนำพระศาสนาสืบมาจนทุกวันนี้ มีการทำสังคายนากำจัดพวกอลัชชีผู้ทำลายพระศาสนาเสียได้เป็นหลายครั้ง ก็เพราะร่วมใจกันช่วยกันทำกิจพระศาสนาตามหน้าที่ของตน.

เพราะเราทั้งหลาย ชื่อว่าเป็นหนี้พระศาสนาอยู่เป็นอันมาก อันธรรมดาลูกหนี้จำเป็นต้องใช้หนี้และเสียดอกเบี้ยให้แก่เจ้าหนี้ ฉันใด ส่วนการ

พระศาสนา ก็ต้องมีเจ้าบุญนายคุณ กล่าวคือ พระพุทธเจ้าผู้เป็นเจ้าหนี้ของพวกเรา เพราะฉะนั้น จำเราทั้งหลายจะรำลึกถึงพระคุณด้วยการปฏิบัติ ทำตัวให้สมกับเป็นพระ และทำประโยชน์ให้แก่ศาสนา มีประพฤติให้ถูกต้องตามธรรมวินัย แล้วและนำมาสั่งสอนกุลบุตรสืบอายุพระพุทธศาสนาต่อไป ชื่อว่าใช้หนี้พระศาสนา ด้วยอาการอย่างนี้ เช่นฉันของชาวบ้านอยู่ทุกวันนี้ จะไม่คิดถึงน้ำพักน้ำแรงที่เขาอุตสาหะเลี้ยงเราหรือ ? เราต้องพยายามที่จะตอบแทนเขาด้วยอาการดังที่กล่าวแล้วนั้นเถิด เช่นพิจารณาปัจจัยสี่ว่า ปฏิสงฺขา โยนิโส ฯลฯ นี้ ก็เพียงเพื่อจะให้รู้อำนาจประโยชน์ของสิ่งของนั้น นี้เป็นความแคบไป ควรจะพิจารณาให้กว้างขึ้นไปกว่านี้จึงจะชอบ.

อนึ่ง เมื่อได้รับแต่งตั้งแล้ว อย่ามีความตื่นเต้น

หรือแสดงความเบื่อหน่าย ควรเห็นเหมือนอย่างละครโรงใหญ่ กล่าวคือมนุษย์โลก เมื่อจะออกโรงก็สมมติให้คนนั้นคนนี้ เป็นตัวนั้นตัวนี้ ตามแต่จะเหมาะจนถึงเป็นฤาษี เป็นตลก แต่ตลก ตลกดี ๆ ขัน ๆ ก็ยังได้รับความยกย่อง และบำเหน็จรางวัล ฉันใด ส่วนการพระศาสนา บ้านเมืองก็ต้องนึกถึงว่า เป็นแต่สมมติให้ทำตามหน้าที่นั้น ๆ ดุจกัน เมื่อทำตามหน้าที่ให้สมควรแล้ว ก็จำเป็นอยู่เอง ที่จะพึงได้รับความชมเชย ตามธรรมดาของมนุษย์.

เพราะฉะนั้น ขอท่านทั้งหลายจงใส่ใจไว้ว่า ควรจะน้อมชีวิต เพื่อทำกิจพระศาสนาของเรา โดยความแช่มชื่น ไม่มีความถือตัว ควรวางตัวให้เหมาะสมแก่หน้าที่นั้น ๆ เถิด แต่นั้นความเจริญก็จะบังเกิดมีแก่เราทั้งหลาย.

ในที่สุดขออวยพรให้ท่านทั้งหลายเจริญงอกงามใน

พระธรรมวินัย และเจริญสุขทุกประการ ทั้งในชาตินี้และชาติหน้าเทอญ.

(ชุตินธร ส. ว.)
ผู้บันทึก

[เรื่องนี้ วันที่ เดือน ปี ที่บันทึกไม่ปรากฏ แต่เป็นบันทึกเมื่อครั้งท่าน ยังอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร เช่นกัน เป็นพระกระแสรับสั่งของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส]

การเคารพในปฏิสันถาร เป็นกิจสำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งท่านสรรเสริญไว้ในคารวะ ๖ ประการ หรือ ๗ ประการ คือเพิ่มสมาธิคารโว ความเคารพในสมาธิ เข้าด้วยประการ ๑ การเคารพในปฏิสันถารที่ท่านจัดว่า เป็นสำคัญอย่าง ๑ นั้น ลองคิดดูก็จะรู้ได้ว่า เมื่อเรา ไปในที่ใดที่หนึ่ง ซึ่งไม่มีคนรู้จัก ถ้ามีคนที่ฉลาดในการปฏิสันถาร เห็นเราเข้า ไม่ทำอาการเพิกเฉยเสีย หรือดูดาย มาทำความแช่มชื่นทักทายปราศรัย เช่นถามไถ่ว่า ไปไหนหรือมาชวนพูดด้วย เพื่อไม่ให้เราเก้อเขินนิ่งกระดากเรา ก็จะรู้สึกไม่ว้าเหว่ใจ นึกขอบอกขอบใจเขาเป็นแน่ เมื่อความรู้สึกอยาก

ให้เขาทำแก่เราฉันใด เราก็ควรจะทำแก่บุคคลที่เป็นแขกเข้ามาในถิ่นของเราให้สมควรฉันนั้น ข้อนี้ยากที่จะปลูกฝังให้มีในใจของคนชั้นต่ำ ๆ เพราะยังไม่สนใจในคุณธรรมข้อนี้.

เช่นในคราวหนึ่งมีงาน ดูเหมือนงานวิสาขะ พวกที่เขายังไม่รู้แถว เขาได้นำดอกไม้ธูปเทียนมา ยังไม่เลยไปโบสถ์ทีเดียว แวะมาที่ตำหนัก ก็ไม่มีพระเวรคอยรับ หรือทำอาการต้อนรับต่อเขาอย่างไร หรืออีกคราวหนึ่ง มีคนผู้ดีคนหนึ่งเข้ามาในตำหนัก ไม่มีพระเวรคอยรับ บังเอิญบันดาลให้เราลงมาพบเข้า จึงถามได้ว่ามาหาใคร หรืออีกคราวหนึ่ง มีหลวงเทพภักดีมาที่ตำหนักทรงพรต (เพราะแต่ก่อนไปรับแขกที่นั่น) คราวนั้นเราลงไปพบเข้าถามทักทาย ดูแกมีความปลื้มอกปลื้มใจที่ได้พบปะกับเรา เมื่อพูดกันอยู่ ลงท้ายแกก็มาเพื่อจะบำรุงวิทยาลัยนั่นเอง

อุทาหรณ์เหล่านี้แสดงน้ำใจของพระเวรอย่างไร แต่ส่วนที่เรายังนึกชมเขายังไม่หาย ควรจะยกมาเล่าให้ฟังอีกเรื่องหนึ่ง.

คือคราวหนึ่ง เราได้ไปสดับปกรณ์ที่วังหน้า และเวลานั้นวังหน้า เราเองก็ไม่เคยไป หรือคุ้นเคยกับใคร พอไปถึงก็นั่งอยู่คนเดียวก่อน พอประเดี๋ยว มีคน ๆ หนึ่งออกมา ดูท่าทางเป็นคนมีอายุสักหน่อย มาชวนคุยด้วยต่าง ๆ ถามแกได้ความว่า แกเป็นข้ามาแต่ครั้งพระปิ่นเกล้าฯ ชื่อว่าพระยา.........โยธา (โต. ผักชี) ที่ว่าผักชี เพราะเวลานั้น กำลังเล่นเครื่องลายคราม เลยเรียกเติมสร้อยว่า – โต ผักชี ในเวลานั้นเรารู้สึกสบายใจ หายเก้อเขินจนปานนี้ ยังนึกชมว่ามิเสียทีที่ในกรมพระราชวังบวรท่านมีข้าดี ถึงตัวเราก็เคยมีข้าที่ดีคนหนึ่ง คือ พระราชมุนี (ชม) จนในกรมขุนศิริธัชท่านออกพระโอฐชมว่า แกเป็นคนดีในการรับรองเป็นคนหนึ่งเหมือนกัน นึกเห็นได้ว่า ถึงวัดก็ดี

ทางบ้านเมืองก็ดี ยังต้องการมากเพียงไร ถึงในบัดนี้ก็ต้องการอยู่เพียงนั้น.

มีเมื่อเร็ว ๆ นี้ เช่นวัดที่พระเจ้าแผ่นดินเดี๋ยวนี้ท่านทรงเล่าว่า เมื่อครั้งเสด็จไปซ้อมเสือป่า มีวัดที่เอื้อเฟื้อรับรองก็มี ถึงแม้ข้าราชการก็เคยเล่าให้ฟัง การเคารพในปฏิสันถารนี้ ไม่ใช่ดีแต่เฉพาะตัว ย่อมดีตลอดถึงหมู่คณะด้วย ว่าหมู่นั้น คณะนั้นเขาดี เอาใจเผื่อแผ่กว้างขวางดี เพราะฉะนั้นท่านจึงได้แสดงไว้ในสังฆคุณว่า อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย ก็เพื่อแสดงการปฏิสันถารนี้เอง.

การที่บุคคลนึกถึงอุปการะ และนำเครื่องนุ่งห่มหรือน้ำอบไปรดน้ำแก่ญาติผู้ใหญ่ในสกุล เช่นในเวลาสงกรานต์ หรือในเวลาเข้าพรรษานึกถึงอุปัชฌาย์อาจารย์ นำดอกไม้ธูปเทียนไปถวาย ตามที่เขาเรียกกันว่า ไปจี้มก๊อง (ตามภาษาจีน) เพื่อบูชาคุณเหล่านี้เรียกว่าอาหุนะ และการที่รับรองแขก

คนที่มาหาให้สมควรแก่บุคคลนั้น ๆ ตามกาลเช่นมาในเวลาวัน สมควรก็ให้ได้ฉัน หรือบริโภคข้าวน้ำตามสมควร เรียกว่าปาหุนะ การทำบุญกุศล เช่นถวายข้าวของแก่ภิกษุสงฆ์ และอุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เรียกว่าทักขิณา.

แม้ในทางศาสนา ซึ่งห้ามกันไม่ให้พระประพฤติเลวทรามอย่างกวดขัน ยังทรงอนุญาตให้ภิกษุเอื้อเฟื้อแก่บุคคลที่เข้ามาในวัดด้วยอย่างหนึ่ง เช่นเขาเจ็บไข้มาก็หาหยูกยารักษาพยาบาลไปตามควร หรืออดอยาก ถ้ามีก็ให้เขาได้กินตามแต่จะได้ เหล่านี้ก็แสดงว่า ท่านจัดเอาการปฏิสันถารว่า เป็นกิจสำคัญนั่นเอง แม้ในพลีทั้ง ๖ ท่านก็จัดเข้าด้วย คือได้แก่อติถิพลี แต่การปฏิสันถารนั้น ต้องรู้จักทำจึงจะเป็นการดี ถ้าไม่รู้จักทำก็อาจทำให้เกิดโทษมากเช่นในสมัยพุทธกาลคราวหนึ่ง พระเจ้าปัสเสนทิโกศล ผู้ครองแคว้นโกศลซึ่งเป็นเมืองใหญ่ ปรารถนาจะใคร่เกี่ยวดองกับพระ

พุทธเจ้า ซึ่งในเวลานั้นเขานิยมพวกศากยราชว่า เป็นชาติที่สูงสุด มีคนนับหน้าถือตามาก เพราะฉะนั้นพระเจ้าปัสเสนทิโกศลใคร่จะให้สนิทสนมกับพวกภิกษุ จึงได้ส่งทูตไปถึงกรุงกบิลพัสดุ์ แล้วก็แจ้งเรื่องนั้นแก่ศากยราช ฝ่ายศากยราชก็ประชุมกันปรึกษาหารือกัน เพราะว่าพวกศากยราชมีความถือตัวนัก ไม่อยากจะให้วงศ์สกุลไปปนกับพวกอื่น ถ้าจะไม่ให้ก็กลัวพระเจ้าปัสเสนทิจะมารบ เพราะมีกำลังมากกว่าตัว กลัวจะสู้ไม่ได้ แต่อุบายเพื่อจะไม่ให้ลูกเจ้าด้วยกันไป เพราะเหตุถือตัว แต่จะให้ลูกคนใช้ในเรือน ซึ่งเรียกว่าเมียลับ ครั้นเมื่อปรึกษาตกลงว่า จะยกธิดาของเจ้ามหานามชื่อว่า วาสภขัตติยา ซึ่งเป็นลูกพระสนม ที่ไม่นับถือนัก หรือไม่ได้ออกหน้าออกตา เพราะเป็นลูกสนม ไม่ใช่ลูกเจ้าด้วยกัน จึงได้บอกแก่ทูตว่าได้สิ ทูตก็ยังไม่แน่ใจ จึงว่าถ้ากระนั้น ก็ขอให้ได้เห็นแก่ตา ถ้าว่าเป็นพระราชธิดาแท้ ก็คงจะเสวยร่วม

ภาชนะอันเดียวกันกับพระราชบิดา (เพราะถือว่าไม่ใช่พวกเจ้า กินร่วมภาชนะกันไม่ได้) คราวนี้ท้าวมหานาม ก็ทำอาการดุจเสวยร่วมกัน (แต่ตรงนี้ในท้องเรื่องแสดงไม่ชัด แต่ตกลงว่าเสวยร่วม) ฝ่ายทูตก็ได้นำไปถวายพระเจ้าปเสนทิโกศล ท้าวเธอก็ทรงอภิเษกเป็นพระราชเทวี อยู่มาก็มีพระราชโอรสทรงพระนามว่า วิฑูฑภะ ครั้นเมื่อพระกุมารเจริญวัยก็ถามพระมารดาถึงตระกูลตายายอยากไปเยี่ยม ในที่สุดพระมารดาขัดไม่ได้ก็ให้ไป ฝ่ายศากยราชทราบความตามที่พระนางวาสภะ มีบอกล่วงหน้าไปเช่นนั้นแล้ว ก็ให้พวกที่เด็กกว่าวิฑูฑภะกุมารไปที่อื่นเสีย เหลือไว้แต่ผู้ที่แก่กว่าทั้งนั้น เมื่อพระกุมารไปถึงแล้ว ก็ไหว้ตามธรรมเนียมผู้ใหญ่กว่า แต่ไม่เห็นใครไหว้ตัวเลยก็ถาม ได้ความว่า พวกที่เล็ก ๆ ไม่อยู่สักคนเดียวครั้นถึงเวลากลับบังเอิญบุรุษคนหนึ่งในกระบวน ลืมอาวุธไว้ จึงกลับมาที่เดิม เห็นนางทาสีเอาน้ำนมล้าง

พื้นที่ที่พระกุมารนั่งและด่าต่าง ๆ บุรุษนั้น จึงถามได้ความแล้ว ก็กลับมาเล่าต่อ ๆ ไป คราวนี้ก็เกิดกาหลกันใหญ่ รู้ไปถึงพระกุมาร พระกุมารก็พื้นเสียตรัสว่า เมื่อครองแผ่นดินแล้ว จะกลับมาเอาเลือดในคอพวกศากยะล้างที่นั่งให้จงได้ ครั้นเมื่อได้ทรงราชย์แล้ว ก็ทำตามคำที่ได้พูดไว้นั้น นี่ยกมาพอให้เห็นว่าทำปฏิสันถารไม่ดีอาจมีโทษถึงปานนี้ แต่ที่ทำถูกต้อง เช่น เมื่อครั้งพระเจ้าทุฏฐคามินีอภัย ทรงราชย์ในอนุราธบุรี เสียพระนครแก่พวกทมิฬ ก็หลบหลีกหนีไปพักอยู่ที่เวสสคิรีมหาวิหาร พระเถระในวัดนั้นรับรองเลี้ยงดูเป็นอันดี โดยรู้ว่าเป็นเจ้านายตัว ภายหลังได้ทรงราชย์อีก ได้ทรงสร้างวัดนั้นให้ดีขึ้นกว่าเก่า นี่ก็เห็นได้ว่า การเคารพในปฏิสันถารเป็นกิจสำคัญ และเป็นหน้าที่ที่จะละเลยเสียไม่ได้ทั้งในฝ่ายบ้านเมืองและฝ่ายศาสนา ท่านจึงได้จัดไว้ในคารวะธรรมคือ เคารพในพระพุทธ พระธรรม พระ

สงฆ์ ในความไม่ประมาท ในการศึกษา ในปฏิสันถาร หรือเพิ่มเคารพในสมาธิเข้าด้วยเป็น ๗ อย่าง เพราะ-ฉะนั้น ขอท่านทั้งหลายจงใส่ใจไว้แล้ว ประพฤติให้สมควร.

ร. พ. มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร พระนคร
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา ๒๒/๘/๒๕๐๗

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย
ถนนพระสุเมรุ หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร โทร. 23111
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา พ.ศ. ๒๕๐๗